

Seán Mac Giollarnáth

1880-1970

Cé gur chaith sé cuid mhór dá shaol, mar aturnae agus mar ghiúistís ins na cúirteanna i gCondae na Gaillimhe, is féidir a rá gur fearr aithne atá ar Sheán Mac Giollarnáth, mar bhailitheoir béaloidis, agus mar fhear a scríobh faoin dúlra.

Rugadh sa mbreac-Ghaeltacht é – sa nGoirtín, in aice le Béal Átha na Slua, in 1880, agus tar éis a chuid scolaíocht, fuair sé post i Londain sa stáitseirbhís. Le linn dhó bheith i Londain, chuir sé an-suim sa nGaeilge, agus thosaigh sé ag freastal ar na ranganna Gaeilge a bhí dhá reachtáil ansin ag Conradh na Gaeilge. Ba dá bharr sin, a chuir sé aithne don chéad uair ar Mhicheál Breathnach, agus ar Phádraic Ó Conaire. Thagadh siad le chéile go minic, i dteach bia in Adelphi Terrace, agus mar gheall gurbh as Condae na Gaillimhe don triúr acu, agus go raibh suim acu sa scríbhneoireacht, is cinnte gur iomaí oíche fhada a chaith siad le chéile, ag caint 's ag comhrá faoi nua-litríocht na Gaeilge.

Go deimhin, casadh Seán Mac Giollarnáth agus Pádraic Ó Conaire go mion-minic ar a chéile ina dhiaidh sin, i mBaile Átha Cliath, i nGaillimh, agus i gCarna, agus freisin i Ros Muc, i gCill Chiaráin agus in Árann.

D'fhág Seán Mac Giollarnáth Londain i 1908, agus ceapadh mar leas-eagarthóir ar an gClaidheamh Solais é, ag deireadh na bliana sin. Tar éis cúpla mí, b'é bhí ina eagarthóir ar an bpáipéar, i gcomharbacht ar Phádraic Mac Piarais. Scríobh sé roinnt altanna don pháipéar, agus i 1913 foilsíodh 'Mac na Mná Déirce' – aistriúchán a rinne sé féin agus Mícheál Mac Ruairí ar *The Shuiler's Child* le Séamas O'Kelly.

Bhí sé sna hÓglaigh, ach níor thóg sé páirt san Éirí Ámach, seachtain na Cásca, agus an bhliain dár gcionn, d'fhág sé a phost mar eagarthóir ar an gClaidheamh Solais.

Rinne sé freastal ar léachtaí an Law

Society, agus i 1920, fuair sé a dhindiúirí mar aturnae, agus chuaigh sé siar go Condae na Gaillimhe, go Bleá 'n Ríogh, áit a raibh sé gnóthach le cúrsaí dlí. Rinneadh giúistís de i 1925, agus go ceann chúig bhliana fíchead ina dhiaidh sin, bhí aithne air mar 'Seán Forde an Giúistís' ag dream amháin, agus mar Séan Mac Giollarnáth bailitheoir sean-scéalta ag dream eile.

Mar gheall go raibh sé ag taisteal ar fud an chondae, ag dul ó chúirt go cúirt, bhí an-seans aige castáil leis na daoine a raibh béaloideas agus seanchas acu. I 1934, foilsíodh 'Peadar Chois Fharraige', – bailiúchán breá de scéalta agus de chuimhní cinn sean-fhir, a thóg sé ó Pheadar Mac Thuathalán agus i 1936 bhí 'Loinnir Mac Leabhar agus scéalta gaiscí eile' i gcló. Ba ó Sheán Ó Briain agus ó thriúr nó ceathrar eile, a fuair Seán Mac Giollarnáth na sean-scéalta fada sin. Bhí cónaí ar Sheán Ó Briain i Loch Conaora, gar do Chill Chiaráin, agus ní raibh scéalai mar é, beo in Éirinn le feabhas

inseachta, de réir mar labhair Seán Mac Giollarnáth faoi. Agus i 1932 chuir Mac Giollarnáth, Seán Ó Brian in aithne don bhailitheoir béaloidis Séamas Ó Duillarga, agus chaith seisean cúpla seachtain in éineacht leis, agus thóg sé slám mór scéalta uaidh.

Bhí bailiúchán eile ar fáil ag Mac Giollarnáth i 1941, b'é sin 'Annála Beaga ó Iorras Aithneach' – stair áitiúla ón gceantar sin. Ach, chomh maith leis na leabhra sin a bhí bunaithe ar bhéaloideas agus ar sheanchas a fuair sé ó dhaoine eile, bhí roinnt leabhar a scríobh sé uaidh féin.

Bhí an-tsuim go deo aige in éanacha agus scríobh sé dhá leabhar 'Saol Éanacha' i 1925, agus 'Féilire na nÉan' i 1940. D'aistrigh sé péire eile, 'Ríocht na nÉan', agus 'The Seashore' a cuireadh i gcló i 1947, agus 'Cladach na Farraige' an teideal a bhí aige ar an gceann sin. Chuir sé liosta focal faoi éanacha, ar fáil do fhoclóir Uí Dhuinnín i 1927, agus tá tagairt déanta dhó sa réamhrá, mar Mr. Justice Forde.

San amhrán breá sin 'Ócum an Phríosúin', a chum Tomás Ó Lochlainn as Bun an Charnáin, agus a chas Cóil Neaine Pháidín go minic, tá tagairt do Sheán Mac Giollarnáth nó Seán Forde sna línte:-

*"Ó molaím sú na h-orna go deo deo is choíche,
nach mairg nach mbionn tóir ag rí
Sheoirse ar a dhéanamh,
Seán Forde a bheith ina ghiúistís go
gcomhairleodh sé na daoine,
Mar sé chuir mise ag foghlaim, le ócum a
spíonadh".*

Is iomaí scéal a bhí faoi, agus é ag taiséal ó áit go háit, agus ó chúirt go cúirt, – rudaí a tharla sna tithe ósta agus daoine a casadh air – agus insítear scéal faoin lá ar ghearr sé fíneáil ar fhear, nach raibh in ann an fíneál a íoc, agus mar gheall go raibh aithne ag Mac Giollarnáth air, d'íoc sé dhó é as a phóca fhéin.

Ach i 1949, 'sea tháinig an leabhar is mó cáil ón údar seo, *Mo Dhúthaigh Fhíadín*. Ins an leabhar seo, thug sé le chéile an t-

eolas cuimsitheach ar fad, a bhí aige ar an dúlra, chomh maith le seanchas agus béaloideas a bhí bailithe aige, le blianta roimhe sin. Chuir sé os ár gcomhair é, i nGaeilge bhreá nádúrach agus bhuaidh an leabhar seo duais an Chraoibhín, agus roghnaíodh é don Chlub Leabhar. Cuireadh ar fáil é freisin, mar eagrán scoile, faoin teideal 'Cúdar' – cheithre cinn déag de ghearrscéalta spéisiúla, a d'fheil go mór do ghasúir scoile.

Chuaigh Seán Mac Giollarnáth amach ar pinsean in

1950, agus chuaigh sé ar ais arís ag obair mar aturnae. Scríobh sé leabhar *Conamara*, a cuireadh i gcló in 1954 agus a bhí urraithe ag Comhar Chultúra na h-Éireann. Cuntas i mBéarla a bhí ann, ar na ceantracha éagsúla ar fud Chonamara, agus cuid mhaith den seanchas a bhain leo.

Is iomaí alt agus aiste a scríobh sé ina dhiaidh sin, agus bhí suim i gConamara agus sa mbéaloideas aige, go bhfuair sé bás i 1970, agus é deich mbliana agus cheithre scór.

–Dónall Ó Colchúin

Sliocht as an Leabhar Conamara a scríobh Seán Mac Giollarnáth agus a d'fhoilsigh Mercier Press i 1954 do Chomhar Cultúra Éireann:

The poverty of the coastal land might suggest that fishing is the staple industry, but this is not so for fishing is only an occasional occupation and the people, men and women have become versatile in many occupations that provide them with food, fuel and clothing, and that very often enable them to make appreciable savings. The sea indeed provides manure for the stony soil. Without the harvest of seaweed there would be no harvest from the land, for it is the weed washed ashore or cut at low tide that enables the industrious worker to grow his potatoes, his patch of corn and meadow hay. The toil of gathering the weed is the most laborious of the year's round. Men plunge into the retreating waves to snatch escaping brown hanks and women no less zealous carry dripping backloads beyond the high water mark. No clothes or footwear seem adequate to protect the worker from the soaking salt water, but a sea-wetting never gives a cold."

COMHARCHUMANN CONAMARA THAR Tta

Cill Chiaráin 095-33436
Ros Muc 091-74341

STÓR AN
CHOMHARCHUMAINN
Ábhar Tógála agus Feirme
SIOPA AN PHOBAIL
FORBAIRT POBAIL

Go n-Éirí go Geal leis an Pléaraca

Dónall Ó Colchúin

• Dónall Ó Colchúin agus a bhean Éimear 1993

Rugadh agus tógadh Dónall Ó Colchúin ar an gCeathrú Rua. Fuair sé a oiliúint i gColáiste Iarlíflatha, Tuaim agus ansin i gColáiste na hOllscoile, Gaillimh.

Bhíodh suim i gconaí aige i scríbhneoireacht agus i gcumadóireacht, ach ba mhó cáil a bhí ag muintir na háite air mar shiopadóir ar an gCeathrú Rua. Filíocht phobail is mó a léirítear ina chuid dánta agus tá baint mhór ag stair na Ceathrúin Ruaigh leo, chomh maith le léiriú ar shaol an lae inniu.

D'fhoilsigh Dónall trí chnuasach filíochta: *Tobar na Croise*, *Teampall Bharr a' Doire* agus *Teachtaire Robeson*. Tá slám dánta eile nach raibh deis aige a chur i gcló. Bhí sé mar eagarthóir ar Irisleabhar Shéipéil Mhic Dara nuair a comóradh 100 bliain é. Bhíodh sé le cloisteáil go rialta ar Raidió na Gaeltachta ar chláracha ar nós *Leatsa Leagan*, *Siamsán Maidine* agus *Peann agus Pár*.

Thug sé léacht i gColáiste na hOllscoile, Gaillimh don Chomhdháil 'Litríocht agus Cultúr na Gaeilge': *Colm de Bhailís agus 5 amhrán leis* (1992), *An dá Pheadar - Peadar Ó Direáin agus Peadar Ó Domhnaill* (1993) agus *Ruairí Mac Easmainn agus an Cheathrú Rua* (1994).

Bhíodh sé mar bhaill gníomhach de Choiste Chomórtas na nAmhrán Nuachumtha ó 1988 i leith. I mbliana d'éirigh le hamhrán Dhónaill sa chomórtas agus rinne an t-amhrán *Aill an Aifreann* ionadaíocht ar son na hÉireann i dTrá Lí, áit ar bhain sé amach an chéad duais sa Chomórtas Pan Cheilteach faoi Cháisc.

Ar an 27ú Eanáir 1995, d'fhuadaigh an bás uainn gan choinne Dónall ag 56 bliain d'aois.

Go dtuga Dia suaimhneas síoraí na bhFlaitheas dá anam.

–Áine Ní Cholchúin